

Research Problems of Oral Professional Azerbaijani Music in American Ethnomusicology

The article deals with the problems of the study of oral professional Azerbaijani professional music in American ethnomusicology. The article highlights the problems of the study of Azerbaijani oral traditional music by American ethnomusicologists Stephen Blam, Anna Oldfield, Charlotte F. Albright, as well as Ilkhan Bashgoz and Inna Naroditskaya living and working in the United States.

Key words: *mugham, ashug music, Stephen Blam, Anna Oldfield, Inna Naroditskaya, Ilkhan Bashgez, Charlotte Albright, oral traditional music, ethnomusicology, America*

Elmi rəhbər: ADMİU-nin professoru, sənətşünaslıq üzrə fəlsəfə doktoru **Kəmilə Dadaşzadə**

AZƏRBAYCAN MUSIQI MƏDƏNİYYƏTİNİN İNKİŞAFINDA HEYDƏR ƏLİYEVİN ROLU

Günəl QARAYEVA

Məqalədə Azərbaycan musiqisinə Ulu Öndər Heydər Əliyevin geniş qayğısı, musiqiçi və bəstəkarlara göstərdiyi hörmət, onlar üçün verilən mükafat və laureatlar yer alır. İncəsənət nümayəndələri, mədəniyyət fədailəri üçün müxtəlif ölkələrdə, eyni zamanda ölkəmizdə keçirilən yubiley gecələri, ev muzeylərinin açılışı, heykəllərin qoyulması birbaşa xüsusi diqqətin ayrıldığıнын nümunəsidir. Heydər Əliyev siyasətinin uğurlu davamçıları İlham Əliyev və Mehriban Əliyevanın da musiqi və mədəni dəyərlərimizə olan hərtərəfli qayğısı haqqında da fikirlər məqalədə öz əksini tapmışdır. Musiqimizin gələcək inkişafına olan böyük ümidləri görülən işlərdən aydın sezmək olar.

Açar sözlər: *Heydər Əliyev, musiqi, bəstəkar, muğam, yubiley gecələri, əsər, mədəniyyət, incəsənət.*

Heydər Əliyev Azərbaycanın yüksək erudisiyaya malik, dərin təfəkkürlü şəxsiyyətlərindən idi. Azərbaycanın milli-mənəvi dəyərlərinin, qədim mədəniyyətinin zənginləşməsində və dünyaya tanıtılıb, inkişaf etdirilməsində misilsiz rolu olmuşdur. "Xalqın Atası" irsimizin yaşadılmasında daim sərəncam, əmrlər vermiş, onun qorunmasında görülən işləri daim izləmiş və özü üçün ümdə vəzifə hesab etmişdir.

Heydər Əliyev demişdir: "Ədəbiyyatımızın, incəsənətimizin, mədəniyyətimizin ən böyük və fərqləndirici xüsusiyyətlərindən biri də odur ki, zaman-zaman istedadlı insanlar mədəniyyətimizdə yeni yollar, yeni cığırılar açır, yeni formalar meydana gətirirlər".

Bu gün mədəniyyətimiz zənginliyi ilə dünyanı heyran qoymasın, ölkəbəölkə gəzib, dillərə əzbər olması məhz bu sözlərin öz yerini tutmasına bariz nümunədir. Bu böyük yolu bugün İlham Əliyev, Mehriban xanım Əliyeva çox ləyaqətlə davam etdirirlər.

Heydər Əliyevin 1970-1980-ci illərdə rəhbərliyi dövründə Azərbaycan teatri, baleti, musiqisi, təsviri sənəti, mədəni və milli dəyərləri geniş qayğıyla əhatələnmişdi. Sovetlər dövründə bu dərəcədə qabanq qayğı çox çətin və təhlükəli idi. Lakin güclü siyasətin yürüdülməsi yenə öz sözünü deyirdi. Lider olmaq üçün, yalnızca lider doğulmalısın!

XX əsrdə həyata keçirilən genişmiqyaslı yeniliklər bu gün xalqın irsini tanımasına yardımçı olub. O dövrdə qədim abidlərin qorunması, tanınmış ədəbiyyat, musiqi

nümayəndələrimizin yubileylərinin təşkili, dahilərin məqbərələrinin təmiri, qoyuluşu birbaşa danılmaz işlərdən idi. Heykəllərin ucaldılması, şəhidlərin xatirə komplekslərinin yaradılması, mədəniyyət xadimlərinin ev muzeylərinin yaradılması, Xareoqrafiya məktəbi, Opera studiyası və s. bu işlərə əlavə olunmalıdır. Bütün bunlar milli mədəniyyətimizin misilsiz yüksəlişi idi.

Ümummilli lider incəsənət xadimləri ilə görüşlərindən birində belə demişdir: "Xalqımızın incəsənət, mədəniyyət sahəsindəki nailiyyətləri Vətəni, millətini seven hər bir azərbaycanlı üçün iftixar mənbəyidir. Mən bununla fəxr etmişəm".

Müasir donu bürünən, köhnə ənənələrlə qurulan bu mədəniyyət Heydər Əliyev bəhrəsidir.

Dahi öndər Bəstəkarlar İttifaqının qurultaylarında da iştirak edirdi. V qurultayda çıxışı zamanı musiqinin müxtəlif janrlarından danışaraq irihəcmli musiqi janrlarını xüsusi vurğulayaraq, bu cür janrların daha çox inkişaf etdirilməsini vurğulamışdır. Təbii ki, bu çıxış bütün bəstəkarlara yeni janrlar üzərində işləyib, inkişaf etmək üçün bir tövsiyyə idi. Heydər Əliyevin dahi bəstəkar Qara Qarayev, Fikrət Əmirov ilə xüsusi və səmimi əlaqəsi var idi. Onun bu şəxsiyyətlərə olan diqqət və qayğısı özünü ölkədən kənar da çox güclü göstərirdi. Digər ölkələrdə musiqi gecələrinin keçirilməsinə göstərişlər vermişdir. Fikrət Əmirov o dövrdə SSRİ Dövlət Mükafatına layiq görülmüşdür. Bu ad verilməsi ilə əlaqədar olaraq onun "Min bir gecə" baleti Kremldə

tamaşaya qoyulmuşdur. O dövrdə Heydər Əliyev Siyasi Büronun üzvü, SSRİ Nazirlər Soveti sədrinin birinci müavini və işlərinin hədsiz çox olmasına baxmayaraq Zərifə xanımla birlikdə tamaşaya seyr etməyə gəlmişdir ki, bununla da dahi şəxsiyyət öz musiqisinə, mədəniyyətinə, mədəni dəyərlərinə necə hörmət edib, sevdiyinin şahidi oluruq.

2001-ci ildə Heydər Əliyevin göstərişi ilə dahi xanəndə Xan Şuşinskiyin 100 illik yubileyinin keçirilməsi muğama olan sevgi və sayğının bir təcəssümü idi. Ardyca 2002-ci ildə Rauf Hacıyevin 80 illik yubiley gecəsinin keçirilməsinə dair sərəncamın verilməsi, Cabbar Qaryağdının xatirəsinin əbədiləşdirilməsi ilə bağlı əmr, Azərbaycan Dövlət Rəqs Ansamblının solistlərinə fəxri adların verilməsi və s. bu kimi görülmüş işlərə bir nümunədir.

Ulu Öndərə ithaf olunan musiqi əsərlərindən Firəngiz Əlizadənin 2003-ci ildə yaratdığı "İthaf" əsərini xüsusi qeyd etmək lazımdır. Təəssüf ki, həmin ili vəfat edən Ulu Öndər bu musiqini dinləyə bilmir. Əsər xalqa təhvil verilən zaman isə səhnədə Heydər Əliyevin portreti olub. Həmin zaman Rostropoviç də orada iştirak edirmiş. O səhnəyə çıxaraq İ.S.Baxın "Faranda" əsərini portretə üzünü tutaraq ifa edir. Sonra isə "İthaf" əsərini səsləndirir. Əslində bu çıxış Heydər Əliyevin ruhuna böyük ehtiramın göstərişi idi. Bu cür gözəl əsərlər dahi şəxsiyyətlərlə bağlı daim yaranacaq və yaşayacaq.

Nə gözəl ki, dahi insanın musiqiçi və bəstəkarlarımızla bağlı dediyi fikirləri, söylədiyi ifadələri lent yazılarına alınıb. Belə lent yazılarının içərisində 1995-ci ildə Heydər Əliyevin Üzeyir Hacıbəyovun 110 illik yubileyində keçirilən gecədə çıxışı idi. Onun dahi bəstəkar haqqında söylədikləri belə idi:

"Üzeyir Hacıbəyov fəvqəladə fitri istedadı ilə, böyük fədakarlığı, mükəmməl təhsili, elmi ilə, vətənpərvərliyi, ictimai siyasi fəaliyyəti ilə Azərbaycan xalqının böyük şəxsiyyətlərindən biri olmuş, dünya korifeylərinin ön sıralarında duran və Azərbaycanı təmsil edən görkəmli şəxsiyyət olmuşdur".

Heydər Əliyevin dahilərimiz haqqında işlətdiyi bu cür ifadələr hədsiz çoxdur. Heydər Əliyev haqqında Vasif Adıgözəlov da fikirlər söyləmişdir. 2004-cü ildəki çıxışı zamanı belə demişdir: "Bugün xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyev haqqında danışmaq mənim üçün çətinidir. Çünki biz həmişə onu məğrur bir sərkərdə kimi, uca bir dağkimi qarşımızda görmüşük. İndi isə bu dahi şəxsiyyət haqqında xatirə söyləyirik. Amma əsl xoşbəxtlik odur ki, ölümündən sonra əbədi olaraq yaşayasan. Heydər Əliyev Tanının yetirdiyi belə xoşbəxt insanlardandır. Onun Azərbaycan mədəniyyətinə SSRİ dövründə Azərbaycanın bir neçə görkəmli sənətkarına ən böyük fəxri ad olan "Sosialist Əməyi Qəhrəmanı" adı verilmişdi. Bu sənətkarlar Qara Qarayev, Fikrət Əmirov, Niyazi və Rəşid Behbudov idi. Bu fəxri adların sənətkarlarımıza verilməsi, onların yüksək sənətkarlığı ilə bərabər, eyni zamanda, respublikaya rəhbərlik edən Heydər Əliyevin yüksək nüfuzunun təcəssümü idi. 1993-cü ildə hakimiyyətə qayıtdıqdan sonra o, respublikamız üçün ən çətin dövrdə də incəsənət xadimlərinin sənətlə məşğul

olmaları üçün lazımı şərait yaratdı, onları mənəzilə təmin etdi, Prezident təqaüdü ayırdı. Əlbəttə bu dahi şəxsiyyət haqqında çox danışa bilərik. Çünki hansı sahəyə nəzər yetirsek, hansı sənətkarın yaradıcılığına müraciət etsək orada Heydər Əliyevin misilsiz rolunun və xidmətinin şahidi oluruq".

Digər fikirlərdən bəstəkar Ramiz Mirişlinin söylədiklərini deyə bilərik: "Ümummilli lider Heydər Əliyevin həyatı neçə-neçə sənət adamlarına ilham verib. Onun əməlləri həyatda reallaşdığı kimi, sənətdə də əbədiləşib. Xoşbəxtəm ki, bu şəxsiyyət haqqında yazmaq səadəti mənə də nəsib olub. "Məşəl kimi yana ürək", "Adın şöhrət-şan yerimiz", "Heydər ata" mahnılarının sevilib və ifaçıların repertuarında özünə yer tapıb. Mən də haqlı olaraq qürur hissi keçirirəm ki, bu dahi şəxsiyyətlə ünsiyyətdə olub, onun qayğı və diqqəti ilə əhatə olunmuşam. Bəstələdiyim musiqi nümunələrini bu böyük dahinin - Heydər Əliyevin şəxsiyyəti və ruhu qarşısındakı mənəvi borcumun bir zərəsi hesab edirəm".

Ulu Öndər haqqında zaman-zaman gözəl əsərlər yaranıb. Bunlara misal olaraq bir neçəsinin adını çəkək: Cövdət Hacıyevin 8 saylı "Onu zaman seçib" simfoniyası", Arif Məlikovun 8 saylı "Əbədiyyət" simfoniyası", Ramiz Mustafayevin "Atamız Heydər", Sərdar Fərəcovun "Böyük vətəndaş haqqında" odu, Vasif Adıgözəlovun "Azərbaycan" kantatası, Tofiq Bakıxanovun "Xatirə" poeması, "Sən həmişə bizimləsən" simfonik poeması, Nəriman Məmmədovun "Yeni Azərbaycan Partiyası", "El atası Heydər baba", "Sənsən xilaskarımız", Firəngiz Əlizadənin "İthaf" əsəri, Vasif Allahverdiyevin "Ömür yolu" simfonik poeması, səs ilə kamera orkestri üçün "Elegiya" və digər əsərlər bu qəbildəndir. Bu əsərlərdə ulu öndərin həyat və fəaliyyəti öz əksini tapıb.

Heydər Əliyevin uğurlu siyasəti nəticəsində musiqi dünyasının dahilərinin dünyanın bir çox yerlərində yubiley gecələri keçirilmişdir. Bu iş həm də dünyada musiqimizin, mədəniyyətimizin tanıtılması idi. Görkəmli müğənni Bülbülün 100 illik yubileyi Moskvada, Tiflisdə və Ankarada bununla bərabər Qara Qarayevin 80 illik yubileyi Moskva və Parisdə, dahi Rəşid Behbudovun 80 illik yubileyi Moskvada qeyd edilmişdir.

Hələ bunlar bir qismidi. Tanınmış sənətkarların Bakıda tarixi gecələrinin keçirilməsi ilə bərabər yubileyləri də qeyd olunmuşdur. Qəmər Almaszadə, Şövkət Ələkbərova, Leyla Vəkilovanın, Tofiq Quliyev və başqalarının yaradıcılığına həsr olunan belə gecələr, yubileylər musiqi nümayəndələrimizə göstərilən böyük qayğının simvoludur.

Dünyanın bir çox ölkələrində Azərbaycan mədəniyyət və incəsənət günləri keçirilmişdir. Avropa və Asiyanın bir çox ölkələrini, Rusiya, Moldova, Ukrayna, Özbəkistan, Gürcüstan və sair ölkələri misal göstərə bilərik. Parisdə Qara Qarayevin yubileyinin UNESCO səviyyəsində keçirilməsi ən ümdə göstəricilərdəndir. Musiqi nümayəndələrinə, mədəniyyət adamlarına olan dayaq Ümummilli liderimizin əzmindən xəbər verməklə yanaşı onun həyat tərzinə çevrilmişdir. Bununla bərabər tarixi adların verilməsi xüsusi qeyd olunmalıdır.

"Qloballaşan dünyada Azərbaycan Respublikası və azərbaycanlılar özünüməddi-mənəvi və intellektual potensialına uyğun layiqli yer tutacaqlar" - deyən Ulu Öndərin fikrinə daim sadıq çıxmaq məqsədi ilə bugün də musiqi dünyasının nümayəndələri öz üzərində çalışırlar. Bugün mədəniyyəti zəngin olan ölkəmizə ilham Əliyevin başçılıq etməsində xalq və mədəniyyət nümayəndələri üçün böyük xoşbəxtlikdir.

Hər birimizə məlumdur ki, H.Əliyev təhsilimizə xüsusi qayğı ilə yanaşmışdır. O, çox gözəl bildirdi ki, musiqi təhsilinin inkişafı musiqi mədəniyyətimizin geniş miqyaslı tərənnümü və dünya arenasına çıxışına birbaşa təsirdir. Məhz elə bununla əlaqədar olaraq, Azərbaycanımızın gözəl güşəli bölgələrində musiqi məktəblərinin açılmasına, aşıq musiqisi və muğam sənətinin inkişafı ilə bağlı yaradıcılıq mərkəzlərinin yaradılması üçün xüsusi sərəncam və əmrlər vermişdir. Bugün təkcə ölkəmizin deyil eyni zamanda dünyanın tanınmış konservatoriyalarının sırasına daxil olan Azərbaycan Milli Konservatoriyası Heydər Əliyevin 2000-ci il 13 iyun tarixli qərarı və şəxsən özünün təşəbbüsü ilə yaradılmışdır. Məhz elə bundan sonra musiqi mədəniyyətimizin təbliği yeni pilləyə addım atmışdır.

Üzeyir Hacıbəyov musiqisinin böyük sevənlərindən olan Heydər Əliyev, 18 sentyabr dahi bəstəkann doğum gününü Azərbaycan musiqi günü kimi qeyd olunmasını təklif etmişdir. Bugün ölkəmizdə hər ilin 18 sentyabrı təntənəli surətdə qeyd olunur. Bu cür önəmli günün qeyd olunması Azərbaycan musiqi nümayəndələrinə, incəsənət xadimlərinə verilən ən dəyərli qiymətin göstəricisidir.

Sağlığında ikən bəstəkar Tofiq Quliyevin 80 illik yubileyində iştirak edən Cənab Prezident demişdir: "Tofiq, sən fəxr edə bilərsən ki, 80 yaşını belə gümrah, sağlam, gözəl şəraitdə keçirirsən. Sən bundan sonra da yaradacaqsan, yazacaqsan, bizi sevindirəcəksən, yeni-yeni mahnılar, musiqilər yaradacaqsan. Mən sənə

can sağlığı, yeni yaradıcılıq uğurları arzu edirəm. Biz hamımız bu dünyadan gedəcəyik. Ancaq mahnı, musiqi yaşayacaq. Tofiq Quliyevin mahnıları, musiqisi daim yaşayacaqdır. Eşq olsun musiqiyə! Eşq olsun incəsənətə! Yaşasın Tofiq Quliyev!"

Nə xoş o xalqın halına ki, ona dəyər verən rəhbərləri var. Ulu Öndərin yolunu layiqincə davam etdirən ilham Əliyevlə bərabər Azərbaycan Respublikasının birinci xanımı Məhriban Əliyevanın da mədəniyyət və incəsənətin inkişafında böyük töhvələri vardır. 2004-cü il avqust ayının 13-də UNESKO-nun xoşməramlı səfiri seçilən Mehriban Əliyeva xüsusilə muğamlarımızın təbliği, qorunması və yaşadılmasında, gələcək nəsillərə ötürülməsində böyük işlər görmüşdür. Muğam müsabiqəsi və festivalların keçirilməsi, muğam konsertlərinin təşkil olunması, televiziya və radioda yayımlanmalar gənc və istedadlı xanəndələrin üzə çıxmasına, eyni zamanda gənc nəslin muğama olan marağının artırılmasında əhəmiyyətli rol oynamışdır. Muğam sənətimiz 2003-cü ildə UNESKO-nun hazırladığı "Bəşəriyyətin şifahi və qeyri-maddi irsinin şah əsərləri" siyahısına daxil edilib.

Heydər Əliyev fondunun təşəbbüsü ilə muğam aləmi beynəlxalq festivalının keçirilməsi, muğamın dünya səviyyəsinə çıxarılmasında mühüm göstəricidir. Mehriban xanımın təşəbbüsü ilə təşkil olunan "Qarabağ xanəndələri" adlı albomda tanınmış muğam xanəndələrimizin ifaları toplanmışdır.

Bugün ən böyük uğurumuz olan Qarabağ zəfəri muğam sənətimizin yenidən dirçəldilməsinə, illərdir sahipsiz qalan musiqi dühələrimizin ruhlarının sevinməsinə, yenidən fəaliyyət göstərəcək musiqi ocaqlarından gənc xanəndələrin səslərinin eşidilməsinə müqəddəs torpaqlarımız şahid olacaq. Və əminəm ki, Ulu Öndər Heydər Əliyevin də ruhu bu sevinci xalqla bərabər yaşayacaq. Xalq üçün ömrünü fəda edənlər daim xalqın qəlbindədir!

ƏDƏBİYYAT

1. Heydər Əliyev, Azərbaycan SSR - Bakı, 1983
2. Azərbaycan gənc istedadlılarına dövlət qayğısı haqqında Azərbaycan respublikası fərmanı - "Azərbaycan" 1996, 25 iyun
3. Heydər Əliyev və Azərbaycançılıq məfkurəsi - Bakı, 2002
4. Heydər Əliyev, Təhsil millətin gələcəyidir - Bakı, "Təhsil" 2002
5. <http://www.anl.az/down/meqale/medeniyyet/2010/may/118566.htm>

6. <https://medeniyyet.az/page/news/50942/Heyder-Eliyev-ve-Azerbaycan-musiqisi.html>
7. <http://mct.gov.az/az/umumi-xeberler/heyder-liyev-ve-azerbaycan-musiqi-medeniyyeti-elmi-praktik-konfrans>
8. Üzeyir Hacıbəyovun 110-illik yubiley gecəsi - 1995, Bakı
9. Vasif Adıgözəlovun yubiley gecəsi - 2004, Bakı
10. Tofiq Quliyevin 80- illik yubiley gecəsi - 1997, Bakı

Роль Гейдара Алиева в развитии азербайджанской музыкальной культуры

Статья обращена к освещению большой роли Общенационального лидера Гейдара Алиева в развитии азербайджанской музыкальной культуры. Освещаются забота и внимание Великого лидера к деятелям культуры, музыкантам, композиторам. Рассказывается о юбилейных вечерах, проводимых как в нашей стране, так и за рубежом, об открытии домов-музеев и установке памятников и барельефов видным представителям музыкального искусства. В статье также подчеркивается, что Президент Азербайджана Ильхам Алиев и Первый Вице-Президент Мехрибан Алиева успешно продолжают мудрую политику Общенационального Лидера и уделяют большое внимание развитию музыкальной культуры.